

Ján Drgonec: Základy masmediálního práva

Bratislavská vysoká škola práva, Bratislava, 2008, 504 stran

Ondřej Moravec*

Přestože je mediální právo atraktivní právní disciplínou řešící mnohé aktuální problémy, učebnice a monografie věnované právní úpravě činnosti hromadných sdělovacích prostředků dostupné českému čtenáři lze spočítat na prstech ruky truhláře na penzi. Již z tohoto důvodu můžeme považovat vydání učebnice mediálního, resp. masmediálního, práva Jána Drgonce, za zásadní počín, a to bez ohledu na skutečnost, že jde o učebnici slovenského práva.

Pětisetstránková učebnice je členěna na úvod, patnáct kapitol autorského textu a přílohu složenou ze slovenských překladů rozsudků „slovenských“ rozsudků ESLP týkajících se svobody tisku. Případnému čtenáři lze doporučit, aby nezačínal zprostřed a nepřeskakoval stručný čtyřstránkový úvod. Jeho obsahem totiž není obligátní poděkování a povzdech nad útrapami, které autor musel překonat při práci na učebnici, nýbrž vysvětlení základních východisek. Prvním z nich je odmítnutí interdisciplinárního přístupu ke studiu médií. Autor vědomě rezignuje na zkoumání sociologických a politologických souvislostí a jednoznačně uvádí, že se bude věnovat pouze platné právní úpravě. Čtenáře, který by byl tímto lehce izolacionistickým přístupem podrážděn, můžeme uklidnit; tam, kde je vysvětlení širších souvislostí skutečně nezbytné (především při definování pojmu média a masmédia), se autor obrací i k poznatkům uvedených společenských věd, avšak pouze v míře minimálně nezbytné pro učebnici práva. Druhým východiskem formulovaným v úvodu je důraz na case-law Evropského soudu pro lidská práva. J. Drgonec v souvislosti s činností štrasburského tribunálu důsledně pracuje s pojmem *case-law*,¹ když zdůrazňuje precedenční význam rozsudků ESLP, které ovlivňují i vnitrostátní aplikaci práva; *case-law* ESLP se tak dle autora kvalitativně liší od *judikátů* slovenských soudů (s. 18). Tento kratičký právněteoretický exkurz má své opodstatnění; pro mediální právo (resp. jeho dílčí části) je totiž charakteristické, že některá řešení jsou obsažena přímo a výlučně v rozsudcích ESLP, bez jejichž důkladné znalosti nelze v praxi vůbec obstát. Case-law ESLP se pro mediální právo stává plnohodnotným pramenem práva. Popsaná východiska se v dalším textu zřetelně promítají, zejména v míře pozornosti, která je case-law ESLP věnována (k významu case-law ESLP pro vnitrostátní mediální právo, srov. str. 98-99).

První čtyři kapitoly jsou věnované obecným otázkám mediálního práva a jeho vztahu k jiným dílčím systémům právního řádu. Hned na úvod první kapitoly se autor pokusil se vypořádat se snad nejpálčivějším a přitom vysoce aktuálním problémem, totiž s vymezením samotného pojmu médium a média. Zdánlivě bezvýznamná teoretická hříčka, zda plakát, který nepochybně je prostředkem masové komunikace, je médiem a zda jeho tvůrce je nositelem práv vyplývajících z čl. 10 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, se mění v navýsost praktický problém, pokud místo plakátu dosadíme prostředky masové komunikace nabízené sítí Internet. Zde stojíme před problémem, jakým způsobem má být nazíráno na osobní webové stránky, blogy či internetové mutace tištěných deníků. Stejnou technologií jsou vytvářeny podstatně se lišící produkty vyžadující odlišné zacházení. Kritéria vymezující působnost tiskového zákona, resp. zákona o provozování rozhlasového a televizního vysílání selhávají a jiná (zatím) nejsou známa. Naznačený problém Drgonec řeší odlišením masmédií a médií – ta první se od druhých liší tím, že jde o instituce zaměřené na systematickou a cílevědomou práci s informacemi, Zmíněný plakát je v autorově pojetí médiem, nikoli však masmédiem. Dělicí kritérium je vybráno jistě vhodně, poněkud sporné je však jeho pojmenování, neboť i onen vzpomínaný plakát je prostředkem masové a nikoli interpersonální komunikace. V závěru první kapitoly naráží autor na další charakteristickou vlastnost mediálního práva, kterou je samoregulace médií. Zde Ján Drgonec neskrývá svou skepsi nad účinností samoregulačních mechanismů, přesněji řečeno zastává názor, že samoregulace nezprošťuje stát povinnosti přijmout efektivní právní regulaci za účelem ochrany osob dotčených činností sdělovacích prostředků.

V druhé kapitole se autor zabývá ústavněprávními východisky mediálního práva. Výsostné postavení zde pochopitelně náleží svobodě projevu a právu na informace. Na ústavní úpravu navazují obyčejné zákony a rozhodnutí Ústavního soudu. Následuje kapitola věnovaná mezinárodnímu mediálnímu právu, tedy mezinárodním smlouvám, které zkoumanou problematiku upravují. Autor se nevyhýbá mimořádně ožehavé otázce postavení mezinárodních smluv v systému pramenů vnitrostátního práva. Slovenská inkorporační klauzule

navíc ve srovnání s českou vytváří ještě jeden další problém – mezinárodní smlouvy (vyhovující stanoveným podmínkám) mají aplikační přednost, *pokud zabezpečují větší rozsah ústavních práv a svobod*. Složitý problém nastává v případech, kdy větší rozsah ústavních práv garantovaných mezinárodní smlouvou představuje omezení jiného základního práva. Není jistě třeba zvláště zdůrazňovat, že popsána situace je pro mediální právo příznačná, zejména ve sporech o ochranu osobnosti. Toto dilema autor řeší ve prospěch vnitrostátní úpravy, doložka přednosti mezinárodní smlouvy se tak uplatní jen tehdy, neznamená-li posílení základního práva zároveň oslabení práva jiného (str. 85). Čtvrtá a pátá kapitola představuje čtenáři institucionální rámec, v němž je mediální právo na Slovensku uplatňováno, pozornost je věnována především orgánům veřejné správy, které jsou zřízeny, jejich ustavováním apod.

Následují kapitoly (6-8) věnované jednotlivým druhům masmédií, tj. tisku a vysílání. Za pozornost stojí především partie věnované digitalizaci televizního vysílání. Autor upozorňuje, že tento proces podstatně přesahuje prostou změnu technologie doprovázenou zvýšením počtu programů a služeb a že může odstartovat změnu samotné koncepce regulace elektronických médií (str. 218).

Devátá kapitola nese název *Práva masmédií a novinářů*. Pod ním je ukryto hned několik zásadních témat mediálního práva. Vedle autorského práva a ochrany před cenzurou to je především právo na kritiku. V rámci partie věnované právu na kritiku J. Drgonec analyzuje doktrínu osob veřejně činných (public figures) a její uplatňování na Slovensku. Právě v této oblasti sehrává case-law ESLP nejvýraznější úlohu a podstatně ovlivňuje podobu vnitrostátního práva. V souvislosti s právem na kritiku se Drgonec věnuje právu na odpověď, tedy tématu, jehož už tak vysokou výbušnost povýšil aktuální společenský kontext na maximální možnou míru. Zboření některých mýtů zpochybňujících samotnou legitimitu práva na odpověď je mimořádně záslužným činem. Jak autor přesvědčivě dokládá, právo na odpověď není slovenským výstřelkem ani návratem do minulosti, spíše naopak, jedná se o běžný institut mediálního práva, s nímž se setkáme v mnoha civilizovaných zemích, z nichž některé jej chrání dokonce na ústavní úrovni. Cesta na barikády je tedy zbytečná a může být dokonce kontraproduktivní (str. 283).

V desáté kapitole se autor naopak věnuje povinností novinářů. Mezi nimi zaujímá přední místo povinnost mlčenlivost. Zde je třeba upozornit na zásadní odlišnost oproti české úpravě, která redakční tajemství chrání jako oprávnění novináře, nikoli tedy povinnost. Pod pojmem *povinnost dodržovat práva jiných* (s. 316 a násl.) se pak skrývá zbývající část již nakousnuté problematiky práva na ochranu osobnosti. Právo na soukromí, čest a důstojnost fyzické osoby a právo na dobrou pověst právnické osoby jsou analyzovány opět perspektivou vnitrostátního práva i case-law ESLP. Někte-

rým rozsudkům ESLP je věnována vskutku značná pozornost, takže čtenář není omezen jen na právní závěry (moderně řečeno právní věty) ESLP, ale může se seznámit i se skutkovými okolnostmi případu.

Kapitoly 11-14 se zabývají některými dílčími otázkami důležitými především pro činnost elektronických médií. Na prvním místě to je ochrana proti rasismu a pornografii (kapitola 11), dále úloha médií (zejména elektronických) ve volební kampani (kapitola 12), reklama (kapitola 13) a zvláštní povinnosti provozovatelů vysílání (kapitola 14). Společným jmenovatelem všech těchto témat je zvláštní úloha Rady pro vysílání a retransmisi, která vykonává dozor nad dodržováním norem upravujících rozhlasové a televizní vysílání. Problémy, které slovenská právní praxe (a tedy i učebnice) řeší, jsou blízké i českému čtenáři. Tím největším je zřejmě často nedostatečné odůvodnění správních rozhodnutí o udělení pokuty a jejich obtížná přezkoumatelnost. Nutno však zároveň podotknout, že jednou z příčin tohoto jistě nežádoucího jevu může být i tradiční vágnost právní úpravy spojená s ostražitostí před jakoukoli regulací činnosti médií. Tím spíše je třeba věnovat pozornost soudním rozhodnutím vydaným ve správním soudnictví. Proto je oceněníhodné, že se autor neomezuje na citaci zákonné úpravy, nýbrž čtenáři poskytuje informaci i o rovině aplikační.

Závěrečná patnáctá kapitola nazvaná *Odpovědnost v masmediálním právu* je věnována následkům protiprávního jednání v mediálním právu. Vedle tradičních témat spojených s institutem právní odpovědnosti (soukromoprávní, trestněprávní a správněprávní odpovědnost, odpovědnost autora a vydavatele, hrozící sankce apod.) se setkáváme i s poměrně rozsáhlou partií věnovanou problematice imunity ústavních činitelů.

Hlavní přínos recenzované publikace lze spatřovat především v unikátní práci s case-law Evropského soudu pro lidská práva. Situace v České republice se v ničem neliší od reality slovenské popisované autorem. Práce s case-law ESLP v soudní praxi je zcela nedostatečná, citace jsou nahodilé, blokové, často vytržené z kontextu nebo dokonce zcela nepřiléhavé. Jednou z hlavních příčin tohoto jevu je jistě obtížná dostupnost zahraniční judikatury (v jazykovém slova smyslu) obecně, štrasburskou z toho nevyjímaje, a jazyková bariéra. Každý pokus o vyplnění této mezery je proto třeba zcela jednoznačně přivítat.

Stranou pozornosti by neměla zůstat skutečnost, že autor neztotožňuje mediální právo s teorií svobody projevu. Svoboda projevu nepochybně je základním tématem mediálního práva, nicméně média v mnohém zasluhují zvláštní zacházení, stejně jako některé otázky svobody projevu jsou z hlediska mediálního práva nezajímavé. Právě svébytná povaha médií a jejich význam pro demokratický právní stát je alfou a omegou mediálního práva. Akceptace této role hromadných sdělovacích prostředků se však nerovná nulové státní regulaci médií a absolutní svobodě projevu. Právě tento přístup

autora povyšuje recenzovanou práci z popisu části právního řádu na komplexní a kompletní učebnici etablované právní disciplíny.² Jistě by bylo možné představit si jiné uspořádání látky, jiný výběr judikátů apod., nikoli však vhodnější či méně vhodné, ale jen a pouze jiné. Jedinou výhradou v pravém slova smyslu tak lze spatřovat v úplném opomenutí nových médií šířených prostřednictvím Internetu. Je totiž neoddiskutovatelnou skutečností, že tato média již dnes mají ve společnosti své místo a obtíže s jejich právní uchopitelností je jejich relevance nezabavují. Je proto škoda, že se autor nepokusil alespoň prozkoumat terén a naznačit problémy, které bude právní věda muset dříve nebo později řešit. Přesto však lze shrnout, že předložená učebnice poslouží nejen jako učební pomůcka pro studenty právnických

fakult, ale též jako cenný zdroj informací o *case law* Evropského soudu pro lidská práva především pro advokáty zabývající se mediálním právem, kteří se bez jeho znalosti zkrátka neobejdou, ať už si o tom myslí, co chtějí.

* JUDr. Ondřej Moravec, advokát a externí doktorand Katedry ústavního práva a politologie PrF MU v Brně.

¹ Z tohoto důvodu se rozlišování pojmů *case-law* a judikatura drží i tato recenze.

² Záměrně se na tomto místě vyhýbám pojmu právní odvětví.